

Karol Górski, *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI—XVIII wieku, Teksty i komentarze*, Warszawa 1980, Akademia Teologii Katolickiej, ss. 366.

Bardzo istotnym czynnikiem dla właściwego zrozumienia aktualnych procesów historycznych jest właściwe poznanie przeszłości. W tym przypadku przeszłości duchowości. Z kolei w badaniach odnoszących się do życia duchowego szczególnie ważne są jego ślady w postaci zachowanych materiałów drukowanych i rękopiśmiennych. Ich właściwe poznanie, a tych ostatnich najpierw udostępnienie dla analiz badawczych, pozwoli na pełniejsze zrozumienie przeszłości polskiej duchowości oraz jej specyficznych współczesnych tendencji i poszukiwań.

Karol Górski, jeden z najwybitniejszych współczesnych badaczy przeszłości polskiej duchowości wydał ostatnio nową publikację odpowiadającą na wyżej stawiane postulaty. W ramach prac Komisji do badań nad historią teologii w Polsce przy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, wydającej serię *Textus et studia, historiam theologiae in Polonia exultae spectantia*, jako jej 11 tom opublikował studium: *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI—XVIII wieku, teksty i komentarze*.

Od strony formalnej praca zawiera najpierw przedmowę autora stanowiącą pobieżne wprowadzenie ogólne do prezentowanych tekstów oraz wykaz zastosowanych skrótów. Najobszerniejszy, pierwszy rozdział poświęcony został duchowości benedyktynek. Autor zamieścił najpierw tekst pochodzący z klasztoru w Chełmie, *Nauka panny Ksieni* oraz dodatkowo *Notaty sandomierskie*. Następnie trzy kolejne teksty pochodzące ze środowiska benedyktynek wileńskich: *Droga do postępowania w doskonałościach zakonnych*, fragmenty listów duchownych

oraz *Porządek rozłożenia czasu na ćwiczeniach*. Każdy z wymienionych tekstów opatrzony jest odpowiednim wstępem, przy czym tekst *Nauk* zawiera jeszcze transliterację.

Drugi rozdział zawiera fragmenty pism Kaspra z Przemętu, przy czym zostały one poprzedzone uwagami o życiu wewnętrznym cystersek trzebnickich w XVII i XVIII wieku. Kolejny rozdział przynosi tekst, *Pytania zbawienne zakonnicy*, kierownika duchowego klasztoru kłajreks w św. Andrzeja w Krakowie.

Obszerniejsza ilość tekstów, rozdział czwarty, odnosi się do kierownictwa duchowego w klasztorach karmelitanek. Pod ogólnym tytułem, *Nauka o rozeznaniu i umartwieniu passyi*, K. Górski podaje następujące teksty: *Nauka o rozeznaniu i umartwieniu passyi albo namiętności Sióstr karmelitanek bosych Kongregacji św. Marcina w Krakowie*, *Krótkie zebranie nauki o wierności*, *Cwiczenie z którego dusza zakonna ma naukę brać jako pokarmu zażywać*, *O poślubieniu duszy z Bogiem*, *Krótkie opisanie żywota duchownego dla dusz ciągnących do doskonałości przez modlitwę świętą*. W rozdziale tym zamieszczony został także tekst: *Notaty z biblioteki Sióstr Karmelitanek Bosych w Krakowie*.

Inne zakony to tytuł kolejnego rozdziału, zawierającego ostatecznie tylko fragmenty pism Tekli Racyńskiej, duchaczki. Jako rozdział szósty, a zarazem aneks zamieszczony został poprawiony i poszerzony tekst wydanego wcześniej opracowania o kwietyzmie, a zatytułowanego tu, *Kwietyzm w Polsce*. Warto jeszcze dodać, że całość zamyka krótkie streszczenie pracy w języku francuskim.

Zaprezentowany przez K. Górskiego zbiór tekstów odnoszących się do kierownictwa duchowego w klasztorach żeńskich w Polsce XVI—XVIII wieku stanowi tylko fragmentaryczny przegląd zachowanych rękopisów z tego zakresu. Oczywiście dobór jak każdy jest kwestią subiektywną, i może budzić takie czy inne wątpliwości czy pytania. Wydaje się jednak, że autor zamieścił teksty najbardziej reprezentatywne, tak w zakresie ukazania kierownictwa jak i elementów chronologicznych. Gdy idzie o ten pierwszy czynnik, to można wyróżnić, za autorem trzy podstawowe tendencje: 1. kierownictwo przełożonej, 2. zakonnika tejże reguły, 3. zakonników innych reguł i księży diecezjalnych, zwykle osób anonimowych. Zrozumiałe wydaje się tak obszerne potraktowanie kierownictwa duchowego u benedyktynek. Wynika to tak z wartości zachowanych rękopisów, jak i, wydaje się, osobistych wcześniejszych szczegółowych badań i studiów nad tym zakonem.

Zaprezentowane teksty stanowią cenny materiał źródłowy nie tylko dla poznania kierownictwa duchowego w żeńskim życiu klasztornym XVI—XVIII wieku, lecz także ukazują wiele elementów ogólnych polskiej kultury z tego okresu. Ich bogata treść pozwala poznać obyczaj oraz ich związki z życiem religijnym pojętym bardzo szeroko. Ułatwiają one poznanie ogólnego ducha epoki także w płaszczyźnie zjawisk natury społecznej. Wreszcie stanowią cenny materiał badawczy dla historyków języka polskiego, tak w jego rozwoju gramatycznym jak i zakresu słownictwa.

Cennym dodatkiem, bardzo istotnym w tego typu pracach, są wstępy do poszczególnych tekstów. Szkoda, że tylko w jednym przypadku zamieszczone zostało bardziej ogólne wprowadzenie do duchowości danego zakonu. Pewnym uzupełnieniem w tej materii jest wspomniany aneks, który jest jedynym tak szczegółowym opracowaniem tej problematyki w Polsce. Pozytywnie należy ocenić także zamieszczenie

streszczenia, które nadaje studium bardziej dojrzały charakter w sensie edytorskim oraz umożliwia autorom zagranicznym sięgnięcie i zwrócenie uwagi na nie.

Nasuwa się pytanie odnośnie do celowości zmian wprowadzonych przez autora do *Instrukcji Wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, Wrocław 1953. Przyjmując jako zasadę postawioną przez autora, czy w pełni słuszną, traktowanie poszczególnych rozdziałów jako samodzielnych całości w sensie stosowania zasad przypisów, mimo to budzą się pewne pytania, wątpliwości czy niejasności. Przede wszystkim idzie tu o brak konsekwencji w zakresie przyjętych zasad (por. np. s. 14, 15, przyp. 46, 52; s. 353, 354, przyp. 23, 25). Przypisy niejasne czy niepełne (por. np. s. 4, przyp. 4; s. 9, przyp. 27; s. 12, przyp. 41).

Przytoczone przykładowo pewne niedociągnięcia w zakresie stosowania przypisów nie pomniejszają wartości prezentowanego studium. Autor, i w tej pracy okazał się doskonałym znawcą przeszłości polskiej duchowości. Jego kompetencje stanowią o wartości komentarzy oraz doborze tekstów. Szkoda tylko, że tak cenne dokumenty ukazały się w tak „mizernej” szacie drukarskiej i kiepskim papierze. Źródła, do których wraca się często zasługują na bardziej trwalsze wydanie, także w zakresie edytorskim.

Należy z dużym uznaniem odnotować pojawienie się tak cennej pracy. Stanowić ona będzie z pewnością pomoc w dalszych badaniach nad dziejami kierownictwa duchowego w klasztorach żeńskich w Polsce w XVI—XVIII wieku. Należy wreszcie oczekiwać na dalsze wydania innych rękopisów z zakresu polskiej duchowości, zwłaszcza zakonów mniej znanych i przebadanych.

Andrzej F. Dziuba